

МЕЖДУНАРОДНА ОЛИМПИАДА ПО ЛИНГВИСТИКА

INTERNATIONAL LINGUISTICS OLYMPIAD

На 29 юли 2016 година приключи четиринадесетото поредно издание на Международната олимпиада по лингвистика (МОЛ). Тази година олимпиадата се проведе в Майсор, Индия, откъдето българските ученици се завърнаха с един златен, два сребърни, два бронзови медала и две почетни грамоти (едната от които за отборно участие). В олимпиадата се състезаваха 167 ученици от 43 отбора, представящи 30 държави от целия свят.

Въпреки че корените на ученическите състезания по лингвистика могат да се проследят доста назад във времето – първото ученическо състезание по езикознание и математика е проведено в Москва през 1965 г., първото национално състезание по лингвистика в България се състои почти двадесет години по-късно, през 1983 г., по инициатива на проф. д-р Руслан Митков (директор на Изследователския институт за обработка на език и информация към Университета в Улвърхамптън). Освен че участват в национални състезания по лингвистика, учениците са канени и вземат участие в демонстрационни състезания в рамките на международни научни форуми, провеждани в България, където още тогава имат възможността да слушат лекции за автоматичен превод и обработка на естествените езици от известни учени като проф. д-р Питър Сорен (Институт по психология „Макс Планк“), проф. д-р Манфред Кудлек (Хамбургски университет), проф. д-р Харолд Сомерс (Университет на Манчестър) и др.

По традиция най-добрите български ученици са канени и представят страната ни в Руската олимпиада по лингвистика, провеждана първоначално само в Москва, а от 1996 г. – и в Санкт Петербург. А България, от своя страна, приема руски лектори и ученици като гости на българския национален отбор. Именно това дългогодишно сътрудничество поставя началото на Международната олимпиада по лингвистика, чието първо издание е организирано през 2003 година. Домакин на Олимпиадата е България, а сред инициаторите и организаторите на проявата са доц. д-р Иван Держански от Института по математика и информатика – БАН, съпредседател на борда на Международната олимпиада по лингвистика, д-р Илияна Раева от Русенския университет „Ангел Кънчев“ и инж. Александър Велинов, бивш състезател по лингвистика, председател на Секция „Математика и лингвистика“ към Съюза на математиките в България и ръководител на българския национален отбор от 2004 година досега. В първото издание на Олимпиадата участват само 9 отбора от 6 страни. Тринадесет години по-късно, през 2015 година, България отново беше домакин, но участниците бяха 166 или общо 43 отбора от 29 страни.

За да стигнат до участие в Международната олимпиада, учениците трябва да покажат, че са най-добрите в своята страна. Това обикновено става на националните олимпиади по (математическа и компютърна) лингвистика във всяка от страните участнички. За България подборът за националния отбор става, след като учениците преминават през трите кръга на националната олим-

пиада – общински, областен и национален, като за всеки следващ кръг се класират само най-добрите. Освен това те трябва да премерят сили и в Националното състезание и първите шестнадесет, получили най-голям общ сбор точки от Националния кръг на олимпиадата и Националното състезание, влизат в разширения национален отбор. Но борбата не спира до там. Следва подборът на националния отбор – десет дни, изпълнени с лекции на преподаватели от България и чужбина и самоподготовка – решаване и обсъждане на задачи под ръководството на преподаватели и студенти (самите те доскоро състезатели). В рамките на този подбор учениците също имат възможност за научна изява, като представят свое научно изследване по избран лингвистичен феномен за език, който не се изучава в училище – това също им носи точки в окончателното класиране. И накрая – две контролни състезания, резултатът от които е решаващ за избора на осемте състезатели, които ще представят България в двата ни национални отбора.

Лингвистиката, така добре позната в научните и изследователските среди, доскоро бе съвсем неизвестна сред учениците, които, свикнали да участват в олимпиади по математика и информатика, химия и биология, география и астрономия, се чудеха какво точно представляват задачите по лингвистика. А те са най-разнообразни – от лесни задачи „за прохождение“, в които условията е да свържат думи на суахили с неподредените им преводни еквиваленти¹ или да открият особеностите в образуването на числата в езика бугавак² от австронезийското езиково семейство, до задачи, които изискват от учениците да се ориентират по карти и да попълват пропуснатите думи в изречения на езици, които не знаят (напр. арале-табулахански); да разчитат текстове на непознати писмености (напр. лувийски йероглифи); да направят цялостен лингвистичен анализ на изречения на кунузки нубийски език и преводите им на български, за да могат успешно да преведат други изречения от кунузки нубийски на български и от български на кунузки нубийски; да проследяват етимологичното развитие, възникването и промяната на значението на думи в ятмулския език (Папуа Нова Гвинея); да съставят правила за словообразуване и свързаните с него фонетични промени на думи на езика хакару (който се говори от около 730 души в Перу) или да слушат аудиофайлове на думи на езика таа (който се говори от около 2600 души в Ботсвана и Намибия) и да откриват съответните им транскрипции, като избират между над сто възможности. Именно такива бяха задачите, които учениците решаваха на XIV международна олимпиада по лингвистика³.

Макар и разнообразни, задачите по лингвистика винаги имат нещо общо – те са самодостатъчни. Това означава, че информацията, необходима за решаването на всяка задача, се съдържа в нея и всеки би могъл да я реши, анализирайки езиковите данни, и посредством логически заключения да открие езиковите особености, които са илюстрирани в конкретната задача – писменост, фонетични промени, словообразуване, морфология, синтаксис, семантика, етимология и връзки между езиците, формално представяне на езика и много други.

По този начин всеки ученик, който решава задача по лингвистика, се превръща (обикновено без дори да го съзнава) в лингвист изследовател. Много

ученици обаче осъзнават много добре красотата на езика и любовта им към работата с езиците остава трайна и предначертава пътя на тяхното професионално развитие. Не случайно много от състезателите по лингвистика, след като завършат училище, което слага край на възможността им да се състезават, продължават да се развиват професионално в областта на математическата и компютърната лингвистика. Много наши ученици са студенти в български и чужди университети или вече дори учени, изследователи и преподаватели – Божидар Божанов и Тодор Червенков (автори на задачи и членове на международното жури на МОЛ), Виктор Вълв (Масачузетски технически университет), Диана Софрониева (Оксфордски университет), Александър Даскалов (Уоркски университет), Данаил Пенев и Юлия Маркова (Университета в Глазгоу), Йордан Механджийски (Университета в Кеймбридж), Димитър Христов (компютърна лингвистика в Университета в Саутхемптън), Елица Миланова (автор на задачи и преподавател по китайски език в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“) и много други.

Проф. д-р Драгомир Радев също започва своя професионален път в България, а сега вече е преподавател по компютърни науки и компютърна лингвистика в Мичиганския университет, директор е на Лабораторията за компютърна лингвистика и извличане на информация, автор е на множество задачи по компютърна лингвистика и ръководител на отбора по лингвистика на САЩ, като участва активно и в подготовката на отборите на Австралия и Канада.

Ето защо пътят от математическа гимназия през магистратура по филология, докторат по общо и сравнително езикознание и научноизследователска работа в областта на компютърната лингвистика, съчетани с подготовка на националните ни състезатели по лингвистика, за мене не е нещо странно и неочаквано, а естественото развитие на един състезател по математическа и компютърна лингвистика, който е следвал своя изследователски интерес към езиците с подкрепата на учители като Ваня Гочева (Хасково).

Много други ръководители са допринесли за отличното представяне на български ученици на международни олимпиади – Веселин Златилов и Людмил Попов (София), Виолета Витлянова и Валя Момчилова (Варна), Стамен Филчев (Благоевград) са само някои от многото. Благодарение на тяхната самоотвержена работа през годините и на труда на редица други учители, преподаватели и студенти, участвали в подготовката на българския национален отбор, до този момент България е имала значимо присъствие във всички издания на Международната олимпиада и е изпратила 114 ученици в 30 отбора, които са донесли общо 50 медала (12 златни, 16 сребърни и 22 бронзови), 6 трофея (2 златни, 2 сребърни и 2 бронзови), 3 отборни купи за първо място, 10 награди за най-добро решение на задача, 18 индивидуални почетни грамоти и 1 отборна грамота. Така България се нарежда на завидното трето място в общото класиране след Русия и САЩ.

Постигнатите досега резултати и засилващият се интерес на все повече участници, преподаватели и учени ни дават увереност, че българските ученици ще продължат да се представят блестящо на национално и международно равнище като състезатели и професионалисти в областта на компютърната лингвистика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Дадени са думите *mtu, mbuzi, jito, mgeni, jitu, kibuzi* и неподредените им преводни еквиваленти *великан, яре, гост, коза, човек, голяма река*. Открийте какъв български превод съответства на всяка от дадените думи на езика суахили и преведете и напишете на суахили думите: *джудже, река, ручей, висок гост*.

² Дадени са изрази на езика бугавак и преводните им еквиваленти на български: *ngac ueyec amaṅlu ṅandôṭō – 13 черни мъже, giam atu ngac sambuc daṅ ma amaṅdaṅ ṅandôṭu – 27 големи кучета, ngac ngac sambuc lu ma tō – 43 мъже, i ngac sambuc lu ma saḥuc ṅalim – 55 риби, lôṃ sambuc ngac sambuc hale ma amaṅlu ṅandôṭu – 92 цели стаи, giam ngac sambuc hale ma saḥuc ṅalim ṅandôṭō – 98 кучета*. Преведете на бугавак: *64 цели риби; 39 мъже; 88 черни стаи*. Преведете на български: *lôm ngac sambuc tō ma saḥuc ṅalim ṅandôṭu, amay atu lu, giam ueyec amaṅlu*.

³ Задачите и техните решения могат да бъдат изтеглени от официалния сайт на Международната олимпиада по лингвистика <http://www.ioling.org/problems/2016/>

Росица Декова / Rositsa Dekova

✉ Гл. ас. д-р Росица Декова

Секция по компютърна лингвистика

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

rosdek@gmail.com

✉ Assist. Prof. Rositsa Dekova, PhD

Department of Computational Linguistics

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod blvd., bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria

rosdek@gmail.com